

Александра Манчић
**СТВАРИ КОЈЕ НАС
ПРЕВАЗИЛАЗЕ**
УВОД У ПРЕВОЂЕЊЕ ИДЕЈА

✓
403748

385

Александра Манчић
СТВАРИ КОЈЕ НАС ПРЕВАЗИЛАЗЕ

Библиотека
Уметност и култура

Колекција
Гласник

Уредник
Јовица Аћин

Главни и одговорни уредник
Проф. др Радош Љушић

На корици
Дионисије Арсопагита, на Усијењу Богородице:
фреска (детал) на западном зиду наоса,
настала око 1265. године, Сопоћани

Александра Манчић

СТВАРИ
КОЈЕ НАС
ПРЕВАЗИЛАЗЕ

Увод у превођење идеја

Рецензенији

Др Слободанка Пековић
Др Милан Радуловић

Ова књига рађена је у оквиру пројекта „Културолошке књижевне теорије и српска књижевна критика“ (178013) на Институту за књижевност и уметност у Београду, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

Предговор

Државна издаваштво

Београд, 1954.

1954. г.

1954. г.

1954. г.

1954. г.

1954. г.

1954. г.

1954. г.

1954. г.

1954. г.

1954. г.

1954. г.

1954. г.

1954. г.

1954. г.

1954. г.

1954. г.

1954. г.

1954. г.

1954. г.

1954. г.

1954. г.

1954. г.

1954. г.

1954. г.

1954. г.

1954. г.

1954. г.

1954. г.

1954. г.

1954. г.

1954. г.

Не хотех коснутисја суичих паче мене...

[Не хтедох да дирам у ствари које ме превазилазе...]

Инок Исаија, у запису

уз превод Дионисија Ареопагите

ПРЕДГОВОР

О *превођењу и идејама*

Шта је превођење идеја? У покушају да се одговори на то питање, од помоћи је, с једне стране, имати у виду одговор на питање шта је археологија знања и шта значи поредак дискурса како их у мисао о историји уводи Мишел Фуко, а с друге, визију Европе као творевине која за нужан предуслов има превођење, како ју је описао Анри Мешоник. Историја је дуго живела у илузији да је „објективна“ наука, да је оно чиме се историја бави низ сасвим одређених „објеката“ – чињеница, догађаја – и да је њена улога само да открије или објасни неку стварност која је ионако постојала и пре него што је пренета у историју, и изван ње. Лингвистика је, међутим, показала да историја која хоће да се бави текстовима има посла с језиком, а језик није некаква објективна и прозирна подлога која просто служи комуникацији. „Много пре него што је почео да служи за комуникацију, језик је служио за *живљење*“, записао је Емил Бенвенист. Радикална историчност живљења у свом језику и кроз свој језик, то је нешто што важи за свакога: за онога ко хоће да се позабави неком историјом, као и за оне чији су текстови предмет историзовања. Треба, дакле, размишљати о томе да говорити јесте и етички чин, и да језици нису најпре средство за комуникацију, него су пре свега средство за живљење, и начини живљења.

Сви догађаји о којима је реч у овој књизи – који постају догађаји зато што их препознајемо као такве, као преломне, као моменте који производе извесна дејства – одвијају се у раздобљу између деветог и четрнаестог века. Које је то време? Историјски, у средњем веку, Западна Европа признаје универзалност латинског као језика образованих, језика клерика. Превођење Библије на националне језике догађај је који има посебну, утемељивачку улогу, и доприноси стварању Европе. Европа је место где превођење текста заснива националне језике, где текст ствара национални језик, где су текстови ти који су матерњи, а не језици. Када су Ђирило и Методије, у деветом веку, превели свети текст с грчког на општесловенски говор, они су тај говор истовремено превели у статус језика, поништавајући повлашћено место „светих језика“, хебрејског, грчког и латинског. Предговор Ђирила и Методија, писан у стиху, обраћа се „народу словенском“ и тврди да су „голи сви они народи који немају сопствених књига“. Превођење изводи на сцену представу о језику која је делатна: превођење може да преображава језик, његове праксе и његове представе, да буде место рефлексије о облицима непознатог које ствара знање, где сваки облик знања производи свој облик или облике непознатог и не знајући да их производи, и тиме онемогућава да они буду препознати.

Име Дионисије Ареопагита утеловљује једну идеју која се од самог почетка развијала кроз превођење. Та идеја постала је темељ једне традиције, утеловивши се у *корџус*, у групу текстова, чије је тумачење дало назив целој једној традицији мишљења и прошло кроз метаморфозе различитих читања. Та традиција је импресивна, јер се нико ни на Западу ни на Истоку није усудио да говори о мистици а да при томе не спомене

Дионисија, али је свакоме ономе ко је Дионисија наводио, он заправо био повод да изложи сопствену идеју мистике. Те метаморфозе рађају се из различитих проблематика: Максим Исповедник хоће да усклади Дионисија с халкидонским догмама; Хилдвин преводи Дионисија да би учврстио легенду о Дионисију, галском апостоу; Ериугена, преводећи Дионисијев текст, ствара сопствену космологију, своје учење о природама; незнани енглески преводилац од Дионисијеве Божанске Тмине, или Примрака, твори свој Облак непознавања; Јован Дамаскин преображава Дионисијеве идеје да би створио своју теорију иконе док букти сукоб између иконобораца и иконобранитеља; Григорије Палама из Дионисијевог учења о силама развија своје учење о божанским енергијама; инок Исаија преводећи Дионисија ствара целу нову филозофску терминологију и тако отвара простор целог једног језика за нове начине мишљења.

Идеја је грчка ствар, превођење је ствар хришћанства. Дионисије Ареопагита их под својим именом обједињује. Дионисије Ареопагита као име, и као корпус текстова, утеловљује двосмисленост, која укључује међусобну повезаност двосмислености као места филозофског истраживања и као места превођења. Полазиште сваког превода, почетни текст, на самом почетку је двосмислен. Управо зато што смисао изворне формулације, оне коју треба превести, није један, превођење полази од „двосмислености“. Такав почетак, када се двосмисленост схвати као процес и као догађај, увек поприма семантички облик. А ипак, оно што се никада не може уклонити јесте стварање места на којем је не само могућно него и нужно доносити нове одлуке, давати и прихватати нова тумачења. Сам чин превођења јесте потез који на одређени начин

разрешава двосмисленост која стоји на почетку. То решење, тиме што добија облик одлуке, значи и доношење извесног суда: доношење таквих судова у језику, одлучивање о облику који ће идеја добити, јесте „преводљивост“: могућност, „можност“ – да се послужим речју која је у српски језик ушла као превод једног од термина потеклог из текстова Дионисија Ареопагите – потенцијалност. Преводљивост је могућност. Тако схваћена реч „преводљивост“ значи да учинак двосмислености у превођењу не произлази из неког самог по себи двосмисленог семантичког стања, него из стања самог језика.

Испричати причу о једном таквом догађају као што је превођење Дионисијевих списа у Европи, у једном конкретном временском одсечку – између деветог и четрнаестог века – овде значи испричати једну узорну причу, или параболу, о превођењу идеја. Дионисије Ареопагита преводи прошлост у садашњост, преноси прошлост из многоструке прошлости у своју садашњост, чија је основа хришћанство. Историја се не може испричати другачије него као прича која подразумева да онај ко прича бира догађаје које види као значајне, попут детектива слаже детаље у мозаик који ће дати некакву слику – не унапред предвиђену, чак, уколико различитију од те унапред предвиђене, утолико бољу – о тим изабраним значајним догађајима. На мапи треба издвојити значајне тачке и уцртати путеве којима се, према тој мапи, одвијало кретање. Ето, то је прича коју треба испричати када се прати превођење идеја: Којим путем се прелазило из једне тачке у другу, како су премошћаване границе? Опис путовања, итинерер. Људи који се крећу по мапи која је овде уцртана јесу преводиоци. Ово је опис њихових путовања: преводилац са собом на путовање

носи текст, тај текст је узрок и повод путовања, други текст је циљ путовања. Тај опис је крајње нестабилан и непрестано се мења: откриће неког новог детаља, неког наоко ситног догађаја, може изменити њен смисао, уместо једне истине увести неку другу као решење, и оно привремено, до следећег сазнања, или сагледавања. Опис путање *превођења идеја* зависи од погрешно прочитаног или погрешно написаног слова, од тренутка слабљења пажње, од подрхтавања руке над хартијом: цео се због тога може променити. Зависи и од владара, папа и патријарха, васељенских сабора и распадања и стварања царстава. Али не мање од једних ствари него од других. Дobar детектив не верује у коинциденције: ниједан догађај који је у некаквој вези с онима који му претходе или онима који му следе, није догађај без значаја. Ту није реч о простом уклапању у низове разумљивих веза. Ако је историја идеја, историја књижевности, или историја културе посматрала овакве текстове као што су списи Дионисија Ареопагите као јединствене, дакле, текстове који се не могу заменити неким другим текстом, за историју која хоће да говори о колективним односима према тексту они су постали сумњиви. Мада лично не мислим да је проучавању превођења потребно да тражи оправдање изван себе – напротив, то је тема која ме опчињава – ево примера где управо проучавање превођења као кретања идеја из текста у текст, при чему сваки нови текст има исти текст као своје двосмислено и преводљиво полазиште, компаративна анализа превода – преводилачка компаратистика – упоредна историја преводилачких поступака, може занста довести до неких увида значајних за историју идеја. Зато о преводу мислим и као о покушају да се нека двосмислица, некаква вишесмисленост, посматра као

постављен задатак који тражи решење; као о нечијем покушају – увек *нечијем* покушају – да недоумицу разреши, да допре до некакве истине, да двосмислицу сведе на једнозначност: једнозначност је привремено решење, варљив одговор, привидно извршење задатка, искључење плуралности истине. Прича је признање да задатак никад није испуњен, да је вишесмисленост коју текст производи бесконачни покретач превођења.

ПАВЛЕ ИЗ ТАРСА

А Павле ставши наред Ареопага рече: људи Атињани! По свему вас видим да сте врло побожни; јер пролазећи и мотрећи ваше светиње нађох и олтар на коме бјеше написано: Богу непознато-ме. Којега дакле не знајући поштујете онога вам ја проповиједам. Бог који је створио свијет и све што је у њему, он будући господар неба и земље, не живи у рукотворенијем црквама, нити прима угађања од руку човечијех, као да би ономе требало што који сам даје свима живот и дихање и све. И учинио је да од једне крви сав род човечиј живи по свему лицу земаљскоме, и поставио је напријед одређена времена и међе њиховога живљења: да траже Господа, не би ли га барем опипали и нашли, премда није далеко ни од једнога од нас; јер кроз њега живимо, и мичемо се, и јесмо; као што и неки од вашијех пјевача рекоше: јер смо и род његов. Кад смо дакле род Божиј, не треба да мислимо да је Божанство као иконе златне или сребрне или камене, које су људи мајсторски начинили по смишљању своје. Не гледајући дакле Бог на време незнања сад заповиједа свима људима свуда да се покају; јер је поставио дан у који ће судити васиономе свијету по правди преко човјека кога одреди и даде свима вјеру васкрснувши га из мртвијех. А кад чуше васкрсеније из мртвијех, онда

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81'255

27-1 Псеудо-Дионисије Ареопагит

МАНЧИЋ, Александра, 1961–

Ствари које нас превазилазе : увод у превођење идеја / Александра
Манчић. – Београд : Службени гласник, 2013 (Београд : Гласник).
– 195 стр. : 20 ст. – (Библиотека Уметност и култура. Колекција Гласник)

Тираж 500. – Белешка о ауторки: стр. 187. – Напомене и библиограф-
ске референце уз текст. – Библиографија: стр. 187–195

ISBN 978-86-519-1748-9

а) Дионисије Ареопагит, свети (1в) – Преводи б) Псеудо-Дионисије
Ареопагит – 5-6в – Преводи с) Превођење
COBISS.SR-ID 199681036

ГЛАСНИК
ШТАМПАРИЈА

Изванредан наставак ауторкиних истраживања мистичке књижевности, теологије и филозофије! Археологија дисеминације списа и идеја, познатих као *Corpus Dionysiacum!*

Пошавши трагом превођења корпуса Дионисија Ареопагите, текстова, речи и појмова, у средњем веку и на прагу модерног доба, Александра Манчић раскрива неке од пресудних момената у преношењу знања између Истока и Запада Европе, с деоницама у Србији, препознајући споне и прелазе који путевима превођења улазе у српску културу.

Такође од Александре Манчић
код овог издавача

МОЈЕ ТЕЛО НИЈЕ ОБМАНА МАШТЕ
Сервантесове вештице

ПРСТОМ АНЂЕЛА ПО СНЕГУ
Оглед из мистике

ВЕТРЕЊАЧЕ НА ЈЕЗИК
Дневник превођења *Дон Кихота*

